

5. Сейдамет Джафер Кырымэр. «Некоторые воспоминания» (Пер. Ш. Абдураманова) // Полуостров. – 2009. – № 1. – 9 января – №51. – 18 декабря; 2010. – №2. – 22 января – № 30. – 6 августа.
6. Cengiz Dağ. Hatıralarda Cengiz Dağcı (Yazarın Kendi Kaleminden). İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1998. – 271 s.
7. Словарь иностранных слов. М.: Русский язык, 1987. – С. 303.
8. Fevzi Altug. Dikenli ilişkiler. Kıımlı Bir Öğretmenin Anıları ve Şiirleri. (Yayına Hazırlayan: İnci A. Bowman). – İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, – 2005. – 200 s.
9. Seydamet Cafer. Mareşal Pilsudski ile mülakatlarım ve hatıralarım // Dergi. – München: 1958. – 4. Yıl. – № 13. – S. 75–83.
10. Seydahmet Cafer. Bazı hatıralar. – İstanbul: Emel Türk Kültürünü Araştırma ve Tanıtma vakfı, 1993. – 328 s.
11. Ülkusal Müstecib. İkinci Dünya Savaşında: 1941-1942 Berlin hatıraları. İstanbul: Emel Yayını, 1976 – 152 s.

Лавров Д.В.

УДК821.512.161-312.6

АВТОБІОГРАФІЧНІ РИСИ РОМАНІВ ЛАТІФЕ ТЕКІН

***Анотація.** Дана стаття присвячена дослідженню творчості Латіфе Текін через призму автобіографічного минулого авторки. Читач має можливість ознайомитися з головними творами Латіфе Текін, яка є однією з найвідоміших і найперших постмодерністок на теренах сучасної Туреччини, і простежити, яким чином елементи з минулого письменниці відображаються у житті, побуті, характері та світобаченні головних героїв її романів. Стаття є показовою для розуміння та сприйняття творчості Латіфе Текін, як представниці потужної течії турецького постмодернізму.*

***Ключові слова:** Латіфе Текін, автобіографічні елементи, турецький роман*

***Аннотация.** Данная статья посвящена исследованию творчества Латифе Текин через призму автобиографического прошлого автора. Читатель имеет возможность ознакомиться с главными произведениями Латифе Текин, которая является одной из самых известных и первых постмодернисток на территории современной Турции, и проследить, каким образом события из прошлого писательницы отражаются в жизни, быту, характере и мировоззрении главных героев ее романов. Статья показательна для понимания и восприятия творчества Латифе Текин, как представительницы мощного течения турецкого постмодернизма.*

***Ключевые слова:** Латифе Текин, автобиографические элементы, турецкий роман*

***Summary.** This article is devoted to the autobiographical features in the novels of Latife Tekin. The reader has a possibility to become familiar with the works by Latife Tekin, who is one of the most famous and earliest postmodernist writers on the territory of modern Turkey. Now we can trace the process of the elements from the author's past appearance in life and outlook of the main characters of Tekin's novels. This article is demonstrative for the understanding and perception of Latife Tekin's creativity as a powerful representative of the current Turkish postmodernism.*

According to Latife Tekin, all the books she wrote are autobiographical, direct confirmation to her thesis can be found in every of her well-known works, because it would be quite inaccurate to identify features of autobiographical writing in some parts of her novels neglecting the whole picture, that is to be seen through the prism of reader's perception.

The main aim of Latife Tekin's hybrid confluence of creativity and recollection is to represent the real, live, perceptible pictures from the life of Turkish society on the example of low-income groups. The author chooses the life in slums to get the real picture of the human's nature, when extremely limited in modern life accommodations main characters, show the real nature of human being and world's perception. As the result, Latife Tekin while creating the novels remembering far past from her childhood, tries to make us understand, that our thoughts, way of life, world seeing is quite subjective and the best way to get acquainted with the life of others is to feel this life. That is why from the one hand we can consider that Latife Tekin's novels are autobiographical and from the other – they are natural and highly related to a real life.

***Key words:** Latife Tekin, autobiographical features, Turkish novel*

Питання автобіографічності творів завжди цікавило як літераторів, так і мовознавців, оскільки такі дослідження дають можливість проаналізувати твір, акцентуючи увагу на житті, світобаченні, ідеях та цінностях автора. Творчість Латіфе Текін давно привертала увагу дослідників з різних країн світу, таких як: Б. Моран (Туреччина), Рог Г.В. (Україна), Репенкова М.М. (Росія) та ін. Однак, питання автобіографічності творів Л.Текін розроблено доволі вичерпно і представлено поодинокими згадками в кількох статтях турецьких бібліотек. Так, як авторка творів сама не раз наголошувала на автобіографічному характері своїх романів, було б неввічливо обійти стороною таку творчу особливість однієї з найвідоміших турецьких постмодерністок сучасності.

Основною задачею цієї статті є аналіз основних творів Латіфе через призму її власного життєвого досвіду, а також проведення паралелей між головними героями її творів та відзеркалення їхніх прообразів у подіях з минулого авторки.

Латіфе Текін, називаючи усі свої книжки автобіографічними, словами “я можу писати лише про те, що пережила сама, про те, що пройшло крізь мене, те, що я покинула, до чого прагнула” [20] вказує на можливість автора писати, опираючись лише на власний досвід. Прояви власного життєвого досвіду письменниці важко побачити у кожному з її романів, але до написання кожного її підштовхував “ланцюжок

із згадок та переживань з минулого” [11, с. 225]. З точки зору внутрішнього змісту, якщо розглядати романи в хронологічній послідовності, то можна прослідкувати періоди життя письменниці.

Але не можна розглядати твори, які Латіфе Текін писала, спираючись на власний життєвий досвід, тільки з автобіографічної точки зору, тому що вагому роль у її творчості відіграє і саме суспільство. Так, романи Текін “розповідають як про соціальне, так і особистісне, що перебуває у нерозривному зв’язку одне з одним” [1, с. 34]. Одним з перших романів авторки, де широко простежуються приклади з життя Латіфе Текін, безсумнівно, є “Моя люба безсоромна смерть”. У романі можна побачити проекцію дитячих травм письменниці, пов’язаних з переїздом із села Караджафенк: “...коли мені було чотири роки ми переїхали до міста...” [12, с. 88]. У романі “Моя люба безсоромна смерть” такий самий життєвий досвід спіткав родину Акташ. Родина, а особливо її батько, Хуват, наслідуючи традиції в нових умовах, викликали тільки подив оточуючих, за що отримували неприємні прізвиська. Через це пройшла і Текін.

Атіє, якщо і не увібрала усіх якостей матері авторки, та все ж виступає її відображенням у творі. Латіфе Текін, розповідаючи про свою матір Пелін Озеру, зазначає, що та приїхала до села з Урфи: “Вона вміла читати і писати, можливо, у тій місцевості ніхто, крім неї, такого не вмів.” [9, с. 4] “Була дуже вправною жінкою: вміла і шити і вишивати [9, с. 6].” Цікавим є і те, що Атіє також була забрана до села своїм чоловіком Хуватом. Атіє одягала усіх дітей у селі у власноруч вишиті речі, а за те, що шила хворим, її прозвали “Швея Атіє Ханім”. Латіфе Текін згадує, що її мати інколи розповідала про звичаї в селі. Одним з таких звичаїв було те, що коли на вулиці навпроти жінки з’являвся чоловік, вона сумлінно поступалася йому дорогою.

“Пам’ятаю з дитинства, як у нашому селі у Кайсері був звичай: жінки ніколи не переходили чоловікові дорогу, не важливо, чи тягли на собі торби, чи кудись поспішали – ставали і чекали, поки пройде чоловік першим.” [17, с. 41] Внутрішнє несприйняття цієї традиції матір’ю у творчості письменниці знаходить своє відображення в образі Атіє: “Вона не могла навчитися поступатися дорогою чоловікові” [16, с. 5]. У романі “Моя мила безсоромна смерть” слова, з якими Атіє звертається до Бога: “Чому б тобі не вбити мене саме зараз?!” [16, с. 202], взяті від матері Латіфе, які їй доводилося часто чути. “Звичка була у моєї матері постійно сваритися і дорікати янголам. “Оце мені написано? Тоді не забудь ще й це дописати”, – поприкаючи казала вона, – “З цими двома янголами щось коїться, і вони починають робити дурні справи”, – вслід за чим зверталася до Аллаха, що був над ними, очікуючи на відповідь: “Тепер ти бачиш свої справи?!” [9, с. 7]. Туга матері письменниці за своїм первістком від першого чоловіка, якого вона втратила [9, с. 7], відображається в романі у формі заповіту Атіє, що вона складає для своєї дитини, яку вона сподівається відшукати.

В образі іншого головного героя Хувата, який переїхав з села до міста для заробітку, і постійно ходив з купою нікому не відомого приладдя, також простежуються автобіографічні прояви. Батько Латіфе Текін, що був майстром ізоляційних робіт [9, с. 46] і, приїхавши працювати до Стамбулу [9, с. 22], привіз із собою цілу купу незвичних інструментів. “Наш будинок був завалений різними приладами: перекидним годинником, старим радіо, грамофоном, був також велетенський синій пасажирський автобус, косарка, насос, вантажівка та трактор. [9, с. 23]. Усі ці речі Латіфе перенесла до свого роману: плиту Хувата, насос, як єдиного друга Дірміта, коробку, що розмовляє (радіо)... Все це взято з власного життя письменниці. Текін з болем згадує 1966 рік, який назавжди поклав кінець її дитинству. У тому році її батько після переїзду до Стамбулу почав працювати на будівництві, але його звільнення з роботи змусило працювати братів Текін [9, с. 23]. Так само у романі “Моя люба безсоромна смерть” чоловіки родини Акташ після переїзду до міста лишаються безробітними. Хуват та старший син Халіт, мріючи про краще життя, байдикують, Сейїт та Махмут підпрацьовують на будівництві та не відмовляються від прибуткових, але не дуже законних справ. Нестача коштів через безробіття стає причиною постійних сварок та сімейного неспокою.

В романі часто йде мова про явища, яким надані надприродні властивості, одним з таких прикладів є сприйняття матір’ю Дірміта звуків буркотіння з її живота як промовляння до неї [17, с. 150]. Текін розповідає, що у селі Караджефенк, де пройшло її дитинство, поряд з місцевим населенням жили джини та феї, які траплялися серед буденності: “Не можна було жити правильно, не зважаючи на волю джинів” [9, с. 17]. Цей життєвий досвід письменниці один в один відображається у селі Акчали у першому розділі роману. Загадкова поява дочки Дірміта зародило у Атіє стурбованість щодо його співпраці з джинами [16, с. 22], що також є автобіографічним елементом письменниці. Зображення письменницею звертання до надприродних сил у своєму романі бере свій початок від реалій, що існували у місці, де вона народилася та провела своє дитинство.

Інший автобіографічний прояв пов’язаний з навчанням. Після того, як в романі Акташ переїздить до міста, Дірміт серед братів є єдиним, хто йде навчатися, що так знайоме письменниці. Латіфе згадує, як для всіх її братів школа була “тінню, що наводила страх” [9, с. 23], і що тільки вона її закінчила. Після переїзду до Стамбулу Латіфе почала навчатися у школі, що в районі Бешикташ. Влітку, навіть коли школа зачинялася, вона ходила до бібліотеки, де знайомилася зі збірками казок [Tekin, 1984: 88]. Так само Дірміт, після того, як дав слово, що буде багато читати, занурився у світ “скляних черевичків, принцес з довгим волоссям, лицарів, мисливців за скарбами, які були сховані на тасмнічих островах під охороною могутніх джинів.” [16, с. 85].

Латіфе Текін згадує, як після того, коли її мати приїхала до Стамбулу, і постійно змушувала батька шукати роботу, він через свою необізнаність змушував Латіфе писати листи до роботодавців від його імені, віддзеркалення чого ми можемо зустріти в романі. З тим, що в романі оповідається як колективне свідоме чи від імені аноніма, також має свій зв’язок з життям авторки. В своєму репортажі письменниця зазначає Семі Аслан, що “у якійсь мірі ця книга була створена самим суспільством” [2, с. 92]. Письменниця у

процесі написання роману “Моя мила безсоромна смерть” разом зі своїм старшим братом їхали до рідного села послухати історії місцевого населення про джинів, на чому не раз наголошувала Текін, підкреслюючи, що фея на ім’я Сарикиз народилася саме з розповідей про джинів [12 с. 81-82]. В романі Латіфе пише про вчителя з гучним ім’ям Байрактар [з тур.: прапорносець], пояснюючи, що “безглуздя на селі саме від його “освіти” [12, с. 82].

Один з найцікавіших автобіографічних відображень зустрічається у кінці твору. Текін під час свого інтерв’ю, демонструючи оригінальну версію свого роману, сказала, що “це настільки довга книга, що її сторінки посклеювалися між собою” [3, с. 49]. В романі Дімін, який прийняв покарання ні з ким не розмовляти протягом семи днів, сівши за швейну машинку, почав писати листа. Усі написані листи він складав у стопку, яку згодом викинув за містом. Можна стверджувати, що розглядаючи перешкоди, які авторка зустрічала під час написання свого роману, “процесу, який дав початок народження Латіфе Текін” [19, с. 167], у її творчості можна побачити прояви спекулятивного реалізму: “Я розмовляв з зірками та місяцем, у селі мій зошит був зі мною, коли не було вчителя, я сам йшов до школи зрання, тому що на даху мене налякало місто”, – так, починаючи з шостої ранку до сьомої вечора він написав довжелезного листа... той лист, як мотузка простягся з однієї кімнати до іншої, а те, що залишилося, прийшлося причепити до стінки гвіздками. Інший кінець він витяг аж на дах, і мотузка розтяглася по всьому будинку. Після того, як Халіт вибрався на дах, він побачив, як довга біла стрічка розвивається над усім містом [16, с. 216].

Розглядаючи створення та розвиток нетрів районів, зображених письменницею у “Берджі Крістін та казки зі сміттєзвалища” (переклад мій – Лавров Д.В.), можна помітити, що змалювання району Чічектепе відображає автобіографічні спогади Латіфе. Вона також розповідає, що прототипи до образів були взяті з реальних людей, жителів нетрів, працівників фабрики, які постійно брали участь у бунтах, та інших осіб, з якими мала змогу поспілкуватися письменниця під час своїх прогулянок по околицях міста разом з її другом Доганом [9, с. 60].

Душевні переживання батька через втрату роботи також відгукуються в романі описанням начальників підприємств, як таких, що знаходяться далеко за межами класової свідомості робітників з характерною рисою байдужості та несприйняття [9, с. 60]. Через те, що письменниці не доводилося жити у нетрях, для написання роману вона приділила багато часу спостереженням і ознайомленню з місцевим способом життя. Латіфе зображує процес побудови нетрів та переїзд селян до міста як певний ритуал:

“Якось, багато років тому, прогулюючись біля межигір’я Санайі, я завмерла на місці з дивним відчуттям, кинувши поглядом на долину нетрів, що простягалася аж до Кагитхане: дивне завороження, після чого настала криза сприйняття! Згори вниз простягалися криві та рівні вулички, які були наповнені духом своєрідної церемонії: кінна повозка, пісок, змотані троси...ремонтні роботи – чомусь перед моїми очима з’явився образ сільської молотарки. Важко зітхнувши, я осягнула, що люди, для яких традиційно літньою картиною є молотьба, змушені шукати собі інші заняття в нових передміських умовах” [15, с. 37].

Іншим романом Латіфе Текін, написаним крізь призму власного «Я» і насиченим автобіографічними елементами, є «Уроки ночі». Протягом усього роману співбесідником авторки у її листах, роздумах, внутрішніх монологів та діалогах був її друг дитинства Мукаддес, особа, якій Латіфе власне і присвятила книгу. Ялчин Кючюк, досліджуючи цей роман, вбачав в особі Мукошки образ дівчини-росіянки [6, с. 111], хоча тут також простежуються схожі риси з Мукаддесом, якого з письменницею об’єднує давня дружба з дитинства [5, с. 34], в той же час він є одним з «небалакучих та працьовитих спеціалістів відділу ІКГ в районі Шішли» [10, с. 57]. В романі не проминуло непомітним політичне життя авторки певного періоду – коли вона була однією з керівників молодіжного відділення «Спілки прогресивних жінок», що уособилося у постаті Гюльфідана, який був відомим під кодовим ім’ям Секретар Рюзгар. Латіфе Текін, яка разом з однопідприємцями була просякнута духом просвітницької діяльності для середовища жінок з району нетрів, згадує їхнє гасло «Скажи «Ні!» слабкій жінці, яку вигдали чоловіки» [18].

В «Уроках ночі» простежується зв’язок зі згадками з власного життя письменниці, втілених в образі Гюльфідана: “Коли мені було дев’ять років, я вперше пролив світло на нове місто з його водами” чи “усі мої шестеро братів були народжені з глини та стегової кістки”... Ці приклади наводять на згадку про дитинство Латіфе, коли в дев’ятирічному віці її батьки разом з сімома дітьми були змушені переїхати до міста. В «Уроках ночі» авторка згадує і про свою матір. Її мати також переїхала за батьком до міста, також розмовляла ламаною турецькою. Іншою цікавою подією є народження Гюльфідана, коли його мати намовляла сама до себе. Про дзеркально схожі події зі свого життя розповідає Латіфе. Вона згадує, що коли вона була вагітною своїм сином Мехметом, то її мати не раз намовляла до нього [13, с. 61]. Поради своєї матері перед самим народженням сина наштовхнула Латіфе на перенесення цього життєвого досвіду до роману “Уроки ночі”. Текін згадує ці події наступними словами: “Коли мене забирали до лікарні народжувати, моя мати через свій стан здоров’я була не в змозі поїхати зі мною, тільки промовляла: “Коли будеш народжувати, віддайся болю, але не забудь про життя” [7, с. 17].

Про свого батька авторка згадує в романі “Шаблі з льоду”, де в образі Халільхана, який писав листи щодо працевлаштування, вбачає ту саму модель поведінки у важких умовах безробіття. В тих умовах мало хто вмів читати, не кажучи вже про знання граматики, серед таких був і мій батько. У діях Халільхана Латіфе згадує, як батько змушував її писати для нього листи:

“Навчаючись у середній школі, я почала писати листи з пропозиціями роботи від імені мого батька... Мій батько був вивчив нову абетку, але написання слів не окремими буквами, а разом йому доводилося дуже важко. Тому я простими словами писала, яка робота може бути виконана, який метраж, яка ціна. Це в мене лишилося назавжди... У бідних зовсім інша система пунктуації. Інше сприйняття... Його знаки

пунктуації дуже втомлювали, забирали багато сил, бо на кожній літері треба було ставити особливе наголошення, щоб читач звертав особливу увагу на кожне слово” [9, с. 48-49]

Латіфе Текін у своєму репортажі для газети “Терджуман” розповідає, як у дитинстві вивчала релігію та читала Коран [4, с. 941]. У романі “ Уроки ночі” письменниця згадує батька, який читаючи Коран, бурмотів собі під носа [9, с. 95] , а у “Шаблях з льоду” в листах, які писала дівчина, думаючи про майбутнє одруження з Гогі, чітко простежується використання ісламської релігійної термінології, з якою Латіфе Текін ознайомилася в дитинстві. У останніх романах авторки “Муїнар” та “Моя люба безсоромна смерть” джини та феї, які повстають у дитячих згадках героїв, також взяті з розповідей Латіфе про своє дитинство. Латіфе пише про руду фею на ім’я Сарикиз, яка «була святою, і, живучи в горі Каз, ніколи не торкалася руки чоловіка» [14,с.82], крім неї зустрічається багато абстрактних образів. На абстраговане сприйняття реальності міг вплинути період перебування Латіфе у Бодрумі, де вона разом зі своїми друзями-митцями жила у створеному ними містечку під назвою “Акдемія Гюмюшлюк”, відособившись від цивілізації.

Отже, у творчості Латіфе Текін важливу роль відіграють автобіографічні елементи, які є показниками настроїв та переживань з певного періоду життя авторки. Окрему роль серед них займають образи героїв, взятих з реального життя Латіфе. Створюючи свої романи, Текін згадує не тільки буденні історії зі свого власного життя, але і змальовує абстрактні уявлення та повір’я, в які вона вірила впродовж життя. Романи Латіфе Текін наскрізь просякнуті згадками з минулого і, якщо відсторонитися від головних перепитій творів, то можна доволі чітко простежити події, які траплялися з авторкою на основних етапах її діяльності. Творчий доробок цієї відомої постмодерністки завжди привертала увагу як турецького, так і закордонного суспільства, тож актуальність подальшого дослідження її творів є абсолютно обґрунтованою.

Джерела та література:

1. Aksoy, Nazan [2009], *Kurgulanmış Benlikler Otobiyografi, Kadın, Cumhuriyet*, İstanbul: İletişim Yayınları.
2. Aslan, Sema [2006], "Sessiz İnsanların Sesini Dile Çevirdim", [Söyleşi], *İletişim Sorunsalı Açısından Tasarım ve Edebiyat*, 1 İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, İletişim Bilimleri Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 91-101.
3. Aslan, Sema [2010], "Dirmit'in Verdiği Mücadeleyi Ben Bir Yazar Olarak Güç Sahiplerine Veriyorum", [Söyleşi], *Roman Kahramanları*, 2, Nisan-Mayıs- ; Haziran, s. 49-51.
4. Kabaklı, Ahmet [1997], "Latife Tekin", *Türk Edebiyatı*, C. 5, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, s. 940-955.
5. Karaosmanoğlu, Ülkü [1986], "Gece Dersleri'nin Yazarıyla Kitabı Üzerine Latife Tekin: 'Şefkat... Hepimiz İçin Dileğim Bu'", [Söyleşi], *Sanat Olayı*, 46, Mart, 34-37.
6. Küçük, Yalçın [1988], *Küfür Romanları*, İstanbul: 2. Baskı, Tekin Yayınevi.
7. Özer, Pelin [2002], "Latife Tekin: Sözcükler Üzerinden Değil, Kendi Ürpermelerimizi Dinleyerek Keşfedebiliriz Hayatta Kimi Şeyleri", *Adam Sanat*, 199, Ağustos, s. 14-20.
8. Özer, Pelin [2004], "Latife Tekin, Unutma Bahçesi", *Varlık*, 1167, Varlık Kitap Eki, 1, Aralık, s.6-7.
9. Özer, Pelin [2005], *Latife Tekin Kitabı*, İstanbul: Everest Yayınları.
10. Öztaş. Sevinç [2002], "Latife Tekin Hakkında 'Çok Şahsi' Bir Yazı", *Edebiyat ve Eleştiri*. 64, Kasım-Aralık, s. 57-61.
11. Randall, Wiliam Lowell [1999], *Bizi 'Biz' Yapan Hikâyeler*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları
12. Tekin, Latife [1984], "İnsanımız Ruh Derinliğinin Farkında Değil", *Hürriyet Gösteri*, 40, Mart, s. 88-89.
13. Tekin, Latife [2004], *Gece Dersleri*, İstanbul: Everest Yayınları, 7. Basım.
14. Tekin, Latife [2006], *Muinar*, İstanbul: Everest Yayınları, 1 Baskı.
15. Tekin. Latife [1995], "Gecekondu...", *Cumhuriyet Kitap*, 13 Temmuz, s. 37.
16. Tekin. Latife [2008], *Sevgili Arsız Ölüm*, İstanbul: Everest Yayınları, 20. Baskı.
17. Tekin. Latife [2009], *Rüyalar ve Uyanışlar Defteri*, İstanbul: Doğan Kitap.
18. Tekin. Latife [2010], "Her Şey Küçük Bir Ürperiş İçin", <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalEklerDetay&ArticleID=853740&Date=11.012010&CategoryID=11.01.2010>.
19. Uğurlu, Seyit Battal [2008], "Sevgili Arsız Ölüm Romanında Gerçeklik, Gelenek ve Yenilik", *Millî Eğitim*, 178, Bahar, s. 166-175.
20. Yılmaz, Oylum [2010], "Ses Benim, Yalnızca Sözler Hayatın", [Söyleşi], <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalEklerDelay&ArticleID=856170&Date=11.01.2010&CategoryID=40> ET: 11.01.2010.